

OULUN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta
Informaatiotutkimus

INFORMAATIOKÖYHYYS-KÄSITTEEN KÄYTTÖ
NUORIA KOSKEVISSA TIEDONHANKINTATUTKIMUKSISSA
Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Kandidaatintutkielma

Markku Suomela

Kevät 2024

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 INFORMAATIOKÖYHYYS CHATMANIN TUTKIMUKSISSA	5
2.1 Pienen maailman käsite	5
2.2 Informaatiokäyttäytyminen “pienessä maailmassa”	7
2.3 Chatmanin määritelmä informaatioköyhyydestä ja käsitteen käyttö kirjasto- ja tietopalvelutieteen alalla.....	9
3 SYSTEMAATTINEN KIRJALLISUUSKATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	11
4 SYSTEMAATTISEN KIRJALLISUUSKATSAUKSEN SUORITTAMINEN.....	13
5 TULOKSET.....	18
5.1 Nuoret kohderyhmänä informaatioköyhyyttä koskevissa tutkimuksissa	18
5.2 Informaatioköyhyys -käsitteen käyttö katsaukseen valituissa tutkimuksissa	21
6 POHDINTA.....	22
LÄHTEET	24

1 JOHDANTO

Ajatus tämän tutkielman aiheeseen syntyi luettuani Ari Haasion, J. Tuomas Harviaisen ja Reijo Savolaisen (2019) kirjoittamaa kirjaa *Johdatus tiedonhankintatutkimukseen*. Luvussa *Arkielämän tiedonhankintaa "pienessä maailmassa"* sivuttiin informaatioköyhyyden käsitettä (information poverty), mitä Elfreda Chatman (1996) kehitti osana vähemmistöryhmien tiedonhankintatutkimuksiaan. Chatmanin tutkimuksilla on ollut suuri merkitys heikossa asemassa olevien ryhmien informaatiokäyttäytymiseen liittyvän informaatioköyhyyden ymmärtämisessä (Haasio, Harviainen & Savolainen 2019). Erityisesti pienen maailman "small world" jäsenyys informaatioköyhyyttä selittävänä tekijänä vaikutti mielenkiintoiselta ilmiöltä, josta halusin tietää enemmän.

Informaatioköyhyyttä on määritelty eri tavoin. Esimerkiksi Britz (2004) määrittelee informaatioköyhyyden tilanteeksi, jossa "yksilöillä ja yhteisöillä ei tietyssä kontekstissa ole tarvittavia taitoja, kykyjä tai aineellisia keinoja saada tietoa tehokkaasti, tai tulkita ja soveltaa niitä asianmukaisesti. Informaatioköyhyydelle on myös ominaista olennaisen tiedon puute sekä heikosti kehittynyt informaatioinfrastruktuuri." (Pritz 2004, 194.) Määritelmässä huomioidaan se, että informaatioköyhyys sisältää useita ulottuvuuksia, ja sitä voidaan tutkia ja tarkastella useista eri näkökulmista. Määritelmä huomioi informaatioyhteyksien, informaation laadun sekä yksilöllisten tekijöiden näkökulmat. (Pritz 2004.)

1960-luvulta alkanut tutkimusperinne perustuu ajatukseen, jossa informaatioköyhyys on rinnasteinen jonkin muun puutteen, kuten taloudellisen köyhyyden, heikon sosioekonomisen aseman, vammaisuuden tai ympäröivästä yhteiskunnasta poikkeavan etnisen taustan kanssa. (Yu 2006.) Myös tämän tutkielman taustateorianäkökulmista ovat Elfreda Chatmanin 1990-luvulla vähemmistöryhmien parissa tekemät tiedonhankintatutkimukset jatkoivat tätä tutkimusperinnettä. Chatman (1996) kuitenkin havaitsi, että taloudellinen köyhyys yksin ei riitä selittämään informaatioköyhyyttä, vaan informaatioköyhyys selittyy osin sosiaalisissa yhteisöissä muodostuneilla normatiivisilla käyttäytymismalleilla. Tutkimustensa havaintojen pohjalta hän jäsensi informaatioköyhyyden käsitettä. Chatmanin tutkimustyö jäi kuitenkin kesken hänen menehdyttyään vuonna 2002. (Haasio, Harviainen & Savolainen 2019.)

Kandidaatintutkielmassani selvitän sitä, miten informaatioköyhyys-käsitettä on käytetty tiedonhankintatutkimuksissa viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana, erityisesti liittyen nuoriin. Tutkimusmenetelmäni on systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja analysoin tuloksia laadullisilla menetelmillä. Tiedonhaun tulosten seulonnassa sisällytän analyysiini ainoastaan tutkimukset, joissa tutkittavat ovat nuoria tai nuoria aikuisia. Tälle rajaukselle on kolme

perustetta. Nuorten syrjäytyminen on tärkeä yhteiskunnallinen ilmiö. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävän työn tueksi tarvitaan laajasti tutkittua tietoa. Toisekseen nuoret ovat usein edelläkävijöitä monissa tietoon, tiedonjakamiseen ja välittymiseen liittyvissä ilmiöissä. Siksi on kiinnostavaa tietää, millaisin perustein tutkijat ovat valinneet nuoret kohderyhmäksi tutkimuksiinsa. Kolmas syy on se, että ikäryhmään kohdistuvalla rajauksella en tule rajanneeksi tutkimusongelman kannalta kiinnostavia kohderyhmiä pois tarkastelusta. Jos tarkastelu kohdistuisi esimerkiksi ainoastaan maahanmuuttajiin tai korkeakouluopiskelijoihin, erilaisten lähestymistapojen tarkastelu jäisi liian yksipuoliseksi.

Tutkittavien ikärajan tarkka kohdentaminen ei ole täysin yksiselitteistä. YK:n määritelmän mukaan nuoria ovat 15–24-vuotiaat, mutta ikärajaa ei pidetä ehdottomana (United Nations 2024). Suomen Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Tässä tutkielmassa teen rajauksen alle 29-vuotiaisiin.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten informaatioköyhyyden käsitettä on käytetty viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana nuoria koskevissa tiedonhankintatutkimuksissa?
2. Tukeutuuko edellä mainittujen tutkimusten teoriatausta Alfreda Chatmanin kehittämään teoriaan?

2 INFORMAATIOKÖYHYYS CHATMANIN TUTKIMUKSISSA

Tämän kandidaatin tutkielman keskeisin käsite on informaatioköyhyys, jota tarkastelen tiedonhankintatutkimuksen kontekstissa. Teoriaosuus pohjautuu Elfreda Chatmanin 1990-luvulla tekemiin tutkimuksiin, joissa hän tutki erilaisten marginaaliryhmien informaatiokäyttäytymistä ja elämäntapaa. Chatmanin tutkimusten tuloksena syntyivät käsitteet “pienestä maailmasta” (small world) ja “elämänpiiristä” (life in the round), joihin informaatioköyhyys keskeisesti liittyy. Myöhemmin Chatman vielä täydensi mallia normatiivisen käyttäytymisen teorialla. (Haasio, Harviainen & Savolainen 2019, 142-145.)

Chatmanin tutkimukset pohjautuivat 1960-luvulta alkaneeseen informaation jakautumista (division) koskevaan tutkimusperinteeseen, jossa taustaoletuksena oli informaatioköyhyden ja jonkin muun puutteen kulkevan käsi kädessä (Yu 2006). Tutkimuksissaan Chatman kuitenkin havaitsi, että näiden kahden puutteen rinnastaminen ei riittänyt selittämään ilmiötä kattavasti. Myös sosiaalisissa pienyhteisöissä muodostuneilla käytännöillä oli huomattava vaikutus siihen, miten informaatiota jaettiin ja vastaanotettiin. (Chatman, 1996.)

2.1 Pienen maailman käsite

Chatman (1991) tutki Yhdysvaltain kaakkoisosassa sijaitsevassa yliopistossa työskennelleiden siivoaja-vahtimestareiden (janitors) informaatiokäyttäytymistä ja elämäntapaa. Tutkittavat koostuivat yhteiskunnan alemmista luokista tulleista henkilöistä, jotka olivat pääasiassa mustaihoisia naisia. Heidän työnsä oli heikosti palkattua suorittavaa työtä, jonka tärkeimmät vaatimukset olivat kyky tehdä ruumiillista siivoustyötä suullisten ohjeiden mukaisesti. Tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus oli selvittää, miksi siivoaja-vahtimestarit eivät hyödy sellaisista tietolähteistä, jotka voisivat olla heille avuksi. Toisena tarkoituksena oli selvittää, voidaanko tyydytysteorialla (gratification theory) selittää taloudellisesti köyhien ihmisten kokemaa informaatioköyhyyttä. Tyydytysteoriasta Chatman johti hypoteesin, jonka mukaan köyhät ihmiset elävät sellaisessa sosiaalisessa maailmassa, jossa yksilöiden informaatiokäyttäytymistä ohjaa keskittyminen välittömien tarpeiden tyydyttämiseen (Chatman 1991, 438). Tyydytysteoriaan liittyvän taustakirjallisuuden pohjalta Chatman muodosti kuusi väitettä, joita hän tutkimuksessaan testasi.

Ensimmäinen Chatmanin testaama väite koski elämää “pienessä maailmassa”. Alemmissa yhteiskuntaluokissa elävillä ihmisillä on suppeampi ja paikallisempi näkemys maailmasta. Oman lähipiirin ulkopuolelta tuleva informaatio koetaan usein epäluotettavampana ja

vähemmän tärkeänä kuin läheisiltä saatu informaatio. Tämä seikka voi johtaa mm. heikentyneisiin mahdollisuuksiin edetä työuralla, kun mahdollisuuksia ei nähdä olevan oman “pienen maailman” ulkopuolella. Omassa marginaaliryhmässä eläminen edellyttää myös yhteisten sosiaalisten normien noudattamista hyväksynnän saamisen varmistamiseksi. Hyväksynnän tarve saavutetaan nopeammin noudattamalla yhteisiä normeja, kuin ponnistelemalla normien vastaisesti paremman tulevaisuuden toivossa. Nämä seikat rajoittavat tiedonhankintaa oman viiteryhmän ulkopuolelta. Tässä väittämässä kosmopoliittisen suuntautumisen puuttuminen nähdään merkittävimpänä syynä sille, miksi yksilöt ovat haluttomia lykättyyn tarpeentyydytykseen.

Toinen väite liittyy yksilöiden heikkoon minäpystyvyyteen, sekä pessimistiseen käsitykseen siitä, että omilla ponnisteluilla voisi saavuttaa toivottuja päämääriä. Omien tekemisten sijaan tuurilla ja sattumilla nähdään olevan enemmän merkityksestä sille, miten asiat tulevaisuudessa menevät. Tarpeita pyritään tyydyttämään sellaisilla asioilla, joiden eteen ei tarvitse ponnistella, vaan ne ovat välittömästi saavutettavissa. Ensimmäisessä väitteessä mainittu hyväksynnän hakeminen on yksi tällaisista tavoista.

Kolmas väite liittyy tietolähteisiin. Tiedonlähteinä käytetään mieluiten lähipiiriä, kuten jo ensimmäisessä väitteessä tuli ilmi. Tiedonlähteen on myös kyettävä vastaamaan välittömiin ja konkreettisiin jokapäiväisiin huoliin ja tarpeisiin. Lähipiiriltä saatu tieto koetaan kaikkein luotettavimpana, ja sillä saadaan tiedontarve välittömästi tyydytettyä. Tietolähteen luotettavuutta arvioidaan erityisesti sen perusteella, onko tietolähteellä omakohtaista kokemusta kyseisestä asiasta.

Neljäs väite koskee köyhien ihmisten aikahorisonttia. Väitteen mukaan köyhillä ihmisillä on muita väestöryhmiä suurempi taipumus elää käsillä olevassa hetkessä suunnittelematta tulevaa. Viides väite liittyy sisäpiiriläisten maailmankuvaan. Väite on osin päällekkäinen ensimmäisen väitteen kanssa, joka koskee elämää “pienessä maailmassa”. Väitteen mukaan sisäpiiriläiset kokevat ulkopuolisia kohtaan epäluottamusta ja jopa kaunaa, joka kumpuaa syrjäytymisen ja vieraantumisen kokemuksista. Oman sisäpiirin ulkopuolelta tuleva informaatio koetaan riskialttiina monestakin syystä. Kun ulkopuolisiin ei luoteta, ajatellaan että sieltä tulevalla tiedolla voidaan vahingoittaa sisäpiiriläisiä. Toisekseen oma asema sisäpiirissä voi olla uhattuna, jos tietoa haetaan normien vastaisesti ulkopuolisilta. Myöskään tiedonlähteen luotettavuutta ei pystytä helposti varmistamaan, joten on turvallisempaa jättää ulkopuolinen tieto huomioimatta. Ulkopuolisen tiedon hyväksyminen edellyttäisi lisäksi pidemmän aikavälin sitoutumista, joka aiheuttaisi ylimääräistä stressiä ja turhautumista. Ulkopuolisella

tiedolla ei myöskään nähdä olevan relevanssia sisäpiiriläisten arjen konkreettisten ongelmien ratkaisemisessa.

Kuudes, ja viimeinen väite liittyy median käyttämiseen. Väitteen mukaan mediaa, erityisesti televisiota käytetään lähinnä välineenä paeta omaa arkitodellisuutta viihteen avulla. Lisäksi median käytöllä pyritään tyydyttämään välittömiä ja konkreettisia jokapäiväiseen elämään liittyviä tiedontarpeita. (Chatman 1991, 439- 442.)

Tutkimuksessaan Chatman (1991) havaitsi väittämien kuvaavan hyvin siivooja-vahtimestareiden informaatiokäyttäytymistä. Tutkittavien tiedonhankintaa ohjasi nykyhetken ja konkreettisiin asioihin keskittyminen. Tiedonhankinnalla pyrittiin palvelemaan välitöntä tarpeen tyydytystä. Oman elämänlaadun kohentamiseen tähtäävää, pidemmän aikavälin tiedonhankintaa ei harjoitettu. Myöskään oman arjen ja “pienen maailman” ulkopuolisia tapahtumia eikä sieltä saatavaa informaatiota koettu tärkeiksi. (Chatman 1991, 447.)

Informaation vastaanottamista tutkittaessa Chatman havaitsi kolme tärkeää kriteeriä. Informaation oli vastattava vastaanottajan omaa kokemusta asiasta, informaation lähteen tuli olla tuttu ja luotettava, sekä informaatio oli voitava tarkistaa kysymällä siitä useammalta tutulta henkilöltä. Joukkotiedotusvälineistä televisio ja sanomalehti olivat suosituimpia. Televisiosta seurattiin lähinnä viihteellisiä rikossarjoja, ja sanomalehdistä omaa arkea lähellä olevaa, pääasiassa rikoksiin ja onnettomuuksiin keskittynyttä uutisointia. (Chatman 1991, 444.)

Siivooja- vahtimestareiden parissa tekemänsä tutkimuksen lisäksi Chatman tutki myös vanhusten palvelutalossa elävien informaatiokäyttäytymistä. Myös tämän ryhmän tiedonhankinnassa oli havaittavissa informaatioköyhyyden piirteitä. Tiedonhankinta oli hyvin rajoittunutta, eikä omia tiedontarpeita haluttu jakaa ulkopuolisille. Myöskään oman sisäpiirin ulkopuolelta tulleeseen informaatioon ei luotettu. Samassa elämäntilanteessa olevalta saatu vertaistieto koettiin luotettavimmaksi. (Haasio, Harviainen & Savolainen 2019, 144.)

2.2 Informaatiokäyttäytyminen “pienessä maailmassa”

Tutkimustensa merkittävimpinä havaintoina Chatman (1996) piti lopulta neljää informaatioköyhyyttä kuvaavaa piirrettä tutkittavien informaatiokäyttäytymisessä. Niitä olivat salassapito (secrecy), petos (deception), riskinotto (risk-taking) ja tilannerelevanssi (situational relevance).

Salassapito yhdessä petoksen kanssa ovat informaatiokäyttäytymiseen liittyvää itsesuojelukäyttäytymistä. Palvelutalon asukkaita tutkiessaan Chatman havaitsi, että asukkaat eivät halunneet paljastaa ulkopuolisille todellisia tiedontarpeitaan. Yllättävänä havaintona Chatman piti sitä, että myöskään samassa tilassa asuville ei paljastettu esimerkiksi omaan terveydentilaan liittyviä tiedontarpeita, sillä pelättiin että tietoja voitaisiin käyttää heitä vastaan. Mitä yksityisempää tieto oli, sitä vähemmän sitä haluttiin paljastaa toisille. Myös siivooja-vahtimestareiden informaatiokäyttäytyminen oli salailevaa paitsi ulkopuolisiksi koettuun kohtaan, myös sisäpiiriläisten kesken. Siivooja-vahtimestarit salailivat myös yleisluontoisimpia tiedontarpeitaan ja koetut tiedontarpeet mieluummin tukahdutettiin tai pyrittiin selviämään omin avuin.

Petos on salassapidon ohella itsesuojelukäyttäytymistä. Petoksella Chatman viittaa tutkittavien tapoihin johtaa harhaan omien tiedontarpeiden piilottamiseksi. Petoksella pyritään vastaamaan sosiaalisiin normeihin. Petoksen ongelma on se, että koska jaettu informaatio on harhaanjohtavaa, myös vastaanotettu informaatio on merkityksetöntä.

Riskin otolla Chatman viittaa tilanteisiin, jossa tutkittavat näkevät informaation jakamisen ja vastaanottamisen olevan riskialtista. Informaation jakamiseen ja vastaanottamiseen sisältyy monia riskitekijöitä. Itsesuojelukäyttäytymiseen kuuluvissa salailussa ja petoksessa on kyse riskien arvioimisesta. On parempi olla jakamatta tiedontarpeitaan, jos on vaara, että koetut haitat ovat hyötyjä suurempia.

Chatman (1996) tarkoittaa tilannerelevanssilla ilmiötä, jossa tieto koetaan tärkeäksi vain, jos tiedolla on tilanteessa välitön merkitys tiedon vastaanottajan akuuttiin tarpeeseen jokapäiväisessä elämässä. Hän havaitsi esimerkiksi, että siivooja-vahtimestarit eivät kokeneet merkityksellisiksi uutisia politiikasta ja taloudesta, koska he eivät nähneet niissä suoraa kytköstä omaan arkeensa.

Lisäksi Chatmanin mukaan tiedonlähteen tulee olla tilanteen kannalta relevantti. Kokemukseen tiedonlähteen merkityksellisyydestä vaikuttaa käsillä oleva tilanne sekä tiedonlähteen luotettavuus. Tiedonlähteellä tulisi olla oman pienen maailman hyväksyntä. Tilanne vaikuttaa myös omien tietojen jakamiseen: tiedon vastaanottaja tulee tuntua luotettavalta, eli relevantilta tilanteen ja oman pienen maailman kannalta. Tiedon vastaanottaja vaikutti siihen, kuinka paljon tietoa haluttiin jakaa tai koettiin välttämättömänä paljastaa. (Chatman 1996.)

Chatmanin (1991) "pienen maailman" jäsenyys pitää sisällään olettamuksen jonkinlaisten näkymättömien raja-aitojen olemassaolosta "pienessä maailmassa" elävien sisäpiiriläisten ja ulkopuolisten välillä. Jako sisäpiiriläisiin ja ulkopuolisiin ei ole kuitenkaan ongelmaton, sillä

yksilöt voivat kuulua samanaikaisesti useisiin eri sisäpiireihin. Tätä erilaisten “pienen maailmojen” keskinäisten vuorovaikutusten vähäisyyttä Chatmanin (1991) tutkimuksissa ovat kritisoineet mm. Jaeger & Burnett (2010). Heidän mukaansa Chatmanin (1991) “pienen maailman” jäsennyksessä ei oteta riittävästi huomioon sitä seikkaa, että jokainen ihminen kohtaa arjessaan useita erilaisia normeja ja käyttäytymismalleja. Siinä ei myöskään huomioida riittävästi “pienen maailmojen” vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa (Jaeger & Burnett 2010, 24.)

2.3 Chatmanin määritelmä informaatioköyhyydestä ja käsitteen käyttö kirjasto- ja tietopalvelutieteen alalla

Chatman (1996, 197-198) määritteli tutkimuksissa tekemiensä havaintojensa pohjalta informaatioköyhyyden seuraavasti:

1. Ihmiset, jotka määritellään informaatioköyhiksi, kokevat olevansa vailla sellaisia lähteitä, jotka olisivat heille avuksi.
2. Informaatioköyhyys liittyy osittain luokkaeroon. Se tarkoittaa sitä, että ulkopuoliset voivat evätä pääsyn etuoikeutettuun tietoon.
3. Informaatioköyhyyttä aiheuttaa itsesuojelukäyttäytyminen, jolla vastataan sosiaalisiin normeihin.
4. Sekä salailu että petos ovat itsesuojelumekanismia, jotka johtuvat epäluottamuksesta muiden kiinnostukseen ja kykyyn tarjota hyödyllistä tietoa.
5. Päätöstä altistua todellisille ongelmille ei usein tehdä, koska uskotaan että negatiiviset seuraukset ovat hyötyjä suurempia.
6. Uutta tietoa hyväksytään valikoivasti informaatioköyhien maailmaan. Tämän prosessin ehtona on tiedon merkityksellisyys jokapäiväisten huolten ja ongelmien ratkaisussa.

Haider & Bawden (2007) tutkivat, millaisia merkityksiä informaatioköyhyyden käsitteelle on annettu kirjasto- ja tietopalvelualan lehdissä julkaistuissa artikkeleissa vuosina 1995-2005. Tutkimuksista he erottivat neljä pääasiallista lähestymistapaa informaatioköyhyyden määrittelylle; taloudellinen determinismi, teknologinen determinismi ja tietoyhteiskunta, informaatioköyhyyden historiointi sekä kirjastoammatin moraaliset vastuut ja velvollisuudet. Taloudellisen determinismin lähestymistavassa korostuu aineellisen köyhyyden ja

informaatiököyhyyden rinnastaminen. Informaatiököyhyyden nähdään olevan seurausta aineellisesta köyhyydestä. Tämä vastakkainasettelu korostuu erityisesti kehitysmaita koskeneissa artikkeleissa.

Teknologista determinismiiä ja tietoyhteiskuntaa korostava näkökulma on osin päällekkäinen taloudellisen determinismin kanssa. Teknologista determinismiiä ja tietoyhteiskuntaa koskevassa lähestymistavassa korostetaan internetin ja internetin käytön mahdollistavien laitteiden puutteen merkitystä informaatiököyhyyden olemassaololle ja lisääntymiselle. Teknologian saatavuuden puutteen nähdään olevan seurausta aineellisesta köyhyydestä. Teknologista determinismiiä ja tietoyhteiskuntaa korostava näkökulma huomioi myös puutteellisen luku- ja kirjoitustaidon vaikutukset informaatiököyhyyden lisääntymiselle. Tästä nostetaan esiin kaksi esimerkkiä: Ensinnäkin yksilön puutteellinen luku- ja kirjoitustaito voi johtaa siihen, että hän ei voi hyödyntää internetistä saatavaa tietoa. Toisaalta ongelmaksi voi muodostua “informaatioylikuormitus”, jossa internetin kautta on saatavissa niin paljon tietoa, ettei heikon lukutaidon omaava ihminen kykene sitä käsittelemään. (Haider & Bawden 2007.)

Neljäntenä teemana tutkijat havaitsivat informaatiököyhyyden tutkimuksissa näkyvän kirjastojen roolin korostamisen. Kirjasto- ja tietopalvelualan artikkeleissa yhdeksi merkittäväksi teemaksi nousivatkin yleisten kirjastojen historialliset ja perinteiset roolit sekä niiden merkitys informaatiököyhyyden torjunnassa. Tutkijoiden mukaan tämän näkökulman korostamista voi selittää epävarmuus kirjastojen roolista tulevaisuudessa. Myös kirjastoammattien moraaliset velvollisuudet ja vastuut nousivat alan diskurssissa merkittävänä teemana. Kirjastoammattista ja kirjastoista luodaan kuvaa informaatiököyhyyden torjujina. (Haider & Bawden 2007.)

3 SYSTEMAATTINEN KIRJALLISUUSKATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Tieteelliseen tutkimukseen liittyy keskeisesti sopivan metodin, eli tutkimusmenetelmän valinta ja arviointi. Koska tieteellinen tutkimus perustuu järkipäiseen tiedonhankintaan, on tutkimuksen perustuttava tiedeyhteisön hyväksymän metodin käyttöön. Menetelmän käytön tarkoituksena on tehdä tiedonhankinnasta johdonmukaista, sekä ohjata tutkimusta tieteellisten periaatteiden mukaisesti. (Salminen 2023, 1.) Tässä kandidaatintutkielmassa tutkimusaineisto koostuu aiemmin tehdyistä tutkimuksista, joten aineistonkeruu kohdistetaan tieteellisiä julkaisuja sisältäviin tietokantoihin. Tutkielmani on siten tyypiltään kirjallisuuskatsaus. Salmisen (2011) mukaan kirjallisuuskatsaus voidaan nähdä itsenäisenä tutkimusmenetelmänä siitä huolimatta, että sillä on myös toinen, hyvin erilainen rooli tutkimuksessa. Kirjallisuuskatsauksella luodaan tutkimuksen johdanto-osassa yleissilmäys aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Tässä roolissa katsaus toimii apumenetelmänä, eikä siltä vaadita erityisen tiukkojen systemaattisuuden liittyvien reunaehtojen täyttymistä. (Salminen 2011, 39.)

Kirjallisuuskatsauksen voi toteuttaa usealla eri tavalla. Katsaustyyppejä on jaoteltu yhä hienojakoisemmin. Salmisen (2023) mukaan erilaisia katsaustyyppejä on 2020-luvulle tultaessa jo yli neljäkymmentä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleisin katsaustyyppi. Se voidaan jakaa useisiin alaluokkiin, kuten narratiiviseen, kartoittavaan ja integroivaan. Kuvaileva katsaus on luonteeltaan yleiskatsaus, jota ei rajaa tiukat säännöt. Osa tutkijoista kritisoi kuvailevia katsauksia niihin sisältyvien rajoitteiden ja kapeuden vuoksi. (Salminen 2023.) Snyderin (2019) mukaan perinteisistä katsauksista puuttuu usein perusteellisuus ja menetelmän tarkka noudattaminen, mikä heikentää katsauksen laatua ja luotettavuutta.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi ovat menetelmällisesti vaativampia, ja niitä pidetään paremmin tieteelliseltä tutkimukselta vaaditut edellytykset täyttävänä. Meta-analyysi voidaan jakaa kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen toteutustapaan. Systemaattiset katsaukset ja meta-analyysit tai niiden yhdistelmät ovat korostumassa metodeina tieteellisessä tutkimuksessa. (Salminen, 2023).

Tähän tutkielmaan olen valinnut tutkimusmenetelmäksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen hyödyntämiselle tutkimusmenetelmänä on useita perusteita. Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella voidaan tehokkaasti testata hypoteeseja, sekä tiivistää tutkimusten tuloksia ja arvioida tulosten johdonmukaisuutta. Katsaus voi myös paljastaa aiempien tutkimusten puutteita, sekä nostaa esiin uusia tutkimuksen tarpeita (Salminen 2023, 16.)

Kitchenham (2004) esittää joitakin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen eroavuuksia muista katsaustyypeistä: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus aloitetaan protokollan luomisella, jossa määritellään täsmällinen tutkimuskysymys, sekä menetelmät katsauksen suorittamiseksi. Systemaattinen katsaus perustuu tarkasti määriteltyyn hakustrategiaan, jonka tarkoituksena on löytää mahdollisimman paljon relevanttia kirjallisuutta. Systemaattinen katsaus dokumentoidaan tarkasti. Lisäksi systemaattisessa katsauksessa edellytetään tarkkoja poissulku- ja sisäänottokriteerejä. (Kitchenham 2004, 2.)

Tässä tutkielmassa sovellan Finkin (2020) systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta laatimaa protokollaa. Finkin malli on jaettu seitsemään osaan:

1. Tutkimuskysymyksen asettaminen
2. Tietokantojen valinta
3. Hakutermin valinta
4. Käytännön seulontakriteerien soveltaminen
5. Laadullisten seulontakriteerien soveltaminen
6. Katsauksen suorittaminen
7. Tulosten syntetisoiminen (Fink 2020, 6-7).

4 SYSTEMAATTISEN KIRJALLISUUSKATSAUKSEN SUORITTAMINEN

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aloitan tutkimuskysymyksen asettamisella. Tässä tutkielmassa minulla on tarkoitus selvittää, miten informaatioköyhyys-käsitettä on käytetty nuoria koskevissa tiedonhankintatutkimuksissa. Lisäksi selvitän, tukeutuvatko katsaukseen valikoituneet tutkimukset Chatmanin (1996) kehittämään informaatioköyhyyden teoriaan. Näistä lähtökohdista muodostuvat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten informaatioköyhyyden käsitettä on käytetty viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana nuoria koskevissa tiedonhankintatutkimuksissa?
2. Tukeutuuko edellä mainittujen tutkimusten teoriatausta Elfreda Chatmanin kehittämään teoriaan?

Seuraava vaihe koskee tietokantojen valintaa. Tietokantojen valinnassa minun on huomioitava tutkimusaiheeni monitieteisyys. Informaatioköyhyyttä on tutkittu monilla eri tieteenaloilla. Tiedonhankintaa ja informaatiokäyttäytymistä, jotka ovat tutkielmani konteksti, on tutkittu informaatiotutkimuksen ja sen lähitieteiden, kuten sosiologian ja kasvatustieteen aloilla. LISA- ja LISTA tietokannat sisältävät informaatiotutkimuksen kannalta kiinnostavia lehtiä, mutta ainoastaan näihin rajautumalla aiheen laajuus huomioiden voisi otanta jäädä liian kapeaksi.

Kohdistin systemaattisen tiedonhaun Ebsco- ja ProQuest-tietokantoihin. Sekä ProQuest- että Ebsco (Academic search ultimate) käyttöliittymät tarjoavat mahdollisuuden hakea useista tietokannoista yhdellä haulla, joten tämä lisää haun kattavuutta. LISA- tietokanta sisältyy ProQuestin, ja LISTA- tietokanta Ebscon käyttöliittymiin.

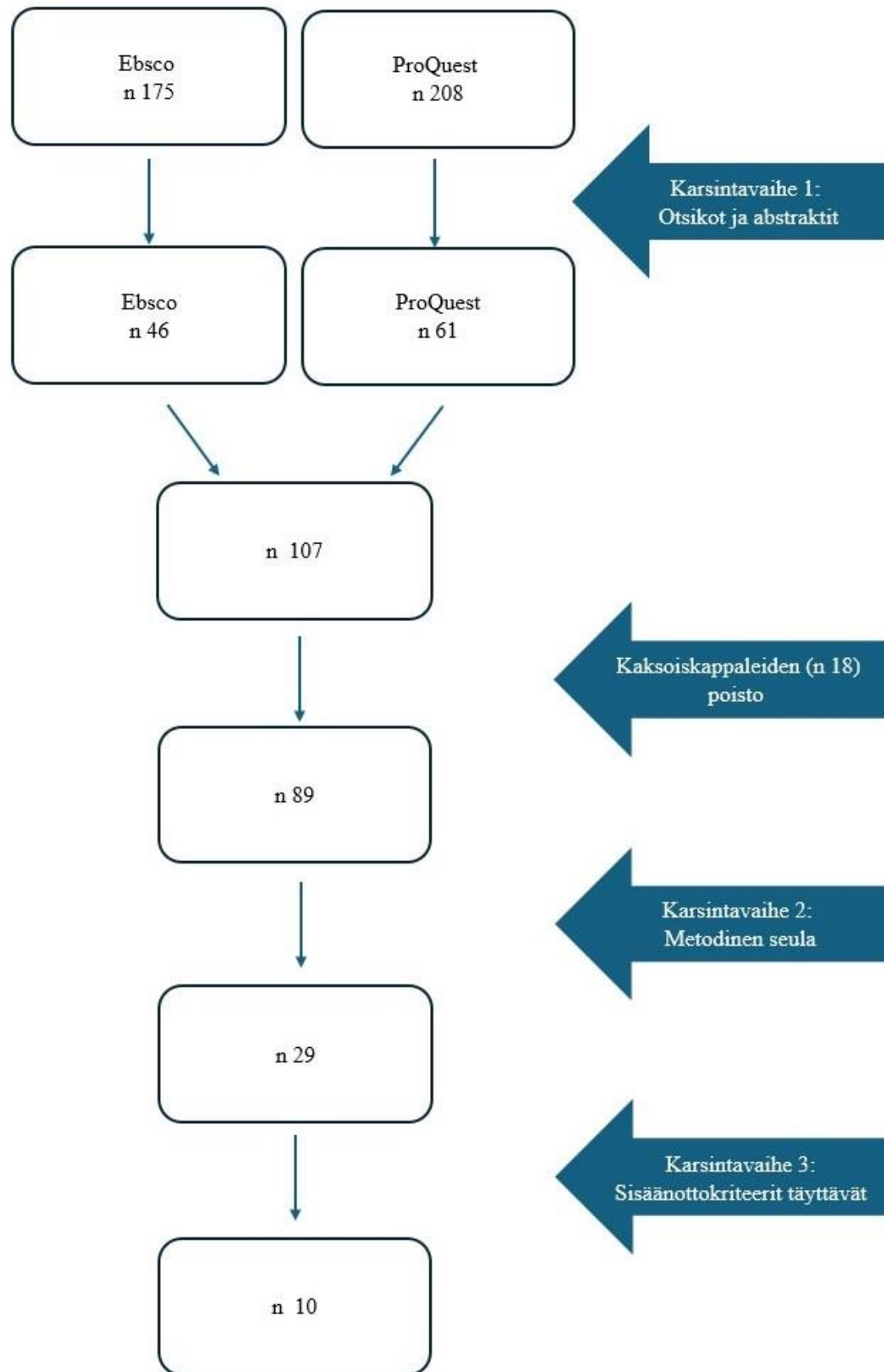
Tutkielman tärkeimpänä käsitteenä on informaatioköyhyys (information poverty). Hakutermit teen englannin kielellä, sillä tarkoitukseni on valita mukaan ainoastaan englanninkielisiä tutkimuksia. Hakutermeiksi valitsen "information poverty" sekä "information poor".

Seuraavaksi on vuorossa seulontakriteerien asettaminen. Tietokantoihin tekemieni hakujen rajaukseksi asetan vuodet 2004 – 2024, ja kielirajaukseksi englanninkieliset artikkelit. Tutkimusten laadun varmistamiseksi rajaan haun vertaisarvioituihin (peer reviewed) julkaisuihin. Näiden kriteerien mukaan suoritin haut 12.4.2024 molempiin tietokantoihin.

Ensimmäisen haun tein ProQuest (Central)- tietokantoihin. Hakuterminä käytin "information poverty" OR "information poor". Haun kohdistin julkaisujen abstrakteihin ja yhteenvetoihin (abstract & summary text). Aikarajaukseksi asetin 12.4.2004 jälkeen julkaistut artikkelit. Haun

rajasin vertaisarvioituihin (peer reviewed) tieteellisiin lehtiin (Scholarly Journals), ja kielirajaukseksi englannin kielen. Tämä haku tuotti yhteensä 208 osumaa.

Toisen haun tein EBSCON (Academic Search Ultimate) tietokantoihin. Hakuterminä käytin "information poverty" OR "information poor". Haun kohdistin julkaisujen abstrakteihin. Aikarajaukseksi asetin välin huhtikuu 2004 – huhtikuu 2024. Haun rajasin vertaisarvioituihin (peer reviewed) tieteellisiin julkaisuihin (Academic Journal). Kielirajaukseksi asetin englannin kielen. Tämä haku tuotti yhteensä 175 osumaa. Seuraavaksi kuvaan tarkempaa ja systemaattista seulontaprosessia sanallisesti ja PRISMA-vuokaavion muodossa (kuva 1).

Kuva 1. Kaaviokuva systemaattisen tiedonhaun etenemisestä

Katsauksen seuraavassa vaiheessa kävin molemmista tietokannoista tulleet hakutulokset otsikko- ja abstraktitasolla läpi. Tässä ensimmäisessä seulontavaiheessa sovelsin ulossulkukriteereitä. Jätin pois kirjallisuuskatsaukset ja sellaiset artikkelit, joista pystyi otsikon ja abstraktin perusteella päättämään, etteivät ne liittyneet tutkimusaiheeseen. Pois jäi muun muassa useita tietotekniikan alaan liittyviä tutkimuksia, joissa tutkimusintressi kohdistui tekniikkaan ja ohjelmistoihin ihmisten sijaan. EBSCON tietokannoista jatkotarkasteluun päätyi 46 artikkelia, ja Proquestin tietokannoista jatkoon valikoitui 61 artikkelia. Yhteensä artikkeleita jäi 107 kappaletta. Päällekkäisiä artikkeleita näistä oli yhteensä 18 kappaletta. Dublikaatit poistamalla seulonnan seuraavaan vaiheeseen päätyi yhteensä 89 artikkelia.

Seuraavassa vaiheessa selasin artikkeleita tarkemmin metodisen seulan läpi. Artikkeleiden menetelmä- ja johdantoluvuista tekemieni havaintojen pohjalta karsiutui vielä 60 artikkelia pois. Pois jätetyt artikkelit eivät liittyneet joko tiedonhankintaan tai informaatiokäyttämiseen, tai niissä informaatioköhyys oli ainoastaan sivumainintana ilman tarkempaa määrittelyä.

Jäljelle jääneet 29 artikkelia seuloin tarkasti sisäänottokriteerien perusteella. Informaatioköyhyyden tuli olla osa tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Lisäksi tutkimuksen tuli koskea nuorten, alle 29-vuotiaiden tiedonhankintaa tai informaatiokäyttämistä. Tutkimusten tuli kyetä vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Lopullisen seulan läpäisseitä artikkeleita oli yhteensä 10 kpl (taulukko 1).

Taulukko 1. Systemaattisen katsauksen seulontakriteerit täyttäneet artikkelit

Artikkeli	Tutkimuksen aihe	Kohde-ryhmän ikäjakauma	Informaatio-köyhyyden määrittely
Breslin Davda, F., & Buchanan, S. (2024). Exploring the early manifestation of information poverty in young children.	Lasten kokema informaatio-köyhyys	6–8 vuotta	Chatman (1996)
Buchanan, S., & Tuckerman, L. (2016). The information behaviours of disadvantaged and disengaged adolescents.	NEET-nuorten informaatio-käyttäytyminen	16–19 vuotta	Chatman (1996)
Buchanan, S., & Jardine, C. (2023). The information behaviours of disadvantaged young first-time mothers.	Nuorten ensiäitien informaatio-käyttäytyminen	15–23 vuotta (keskimäärin 19 vuotta)	Chatman (1996)
Kwasitsu, L., & Chiu, A. M. (2019). Mobile information behavior of Warner Pacific University students.	Opiskelijoiden mobiilitieto-käyttäytyminen	18–29 vuotta	Chatman (1996)
Lingel, J., & Boyd, D. (2013). “Keep it secret, keep it safe”: Information poverty, information norms, and stigma.	Kehonmuokkaajien informaatio-käyttäytyminen	20–41 vuotta (Osallistujista 78 % alle 29 vuotta)	Chatman (1996)
Matli, W., & Ngoepe, M. (2022). Extending information poverty theory to better understand the digital access and inequalities among young people who are not in education, employment or training in South Africa.	NEET-nuorten digitaalinen kahtiajako	15–24 vuotta	Britz (2004) Sweetland (1993)
Ruthven, I., Buchanan, S., & Jardine, C. (2018). Isolated, overwhelmed, and worried: Young first-time mothers asking for information and support online.	Nuorten ensiäitien tiedontarpeet	14–21 vuotta	Chatman (1996)
Sabelli, M. (2014). Health care information for youth in vulnerability contexts: designing a website with an interdisciplinary and participatory approach.	Nuorten terveystietoon liittyvä viestintä ja tiedonvälitys	12–17 vuotta	Chatman (1996)
Terrile, V. C. (2023). Finding the answers: Community college students’ non-Academic information behaviors.	Opiskelijoiden informaatio-käyttäytyminen	18–37 vuotta (keskimäärin 22,5 vuotta)	Chatman (1996)
Yuan, J., & Guo, L. (2021). Investigation and analysis of digital poverty among adolescents in China.	Nuorten digitaalinen köyhyys	12–17 vuotta	Chatman (1996) Britz (2004) Yu (2006, 2010)

5 TULOKSET

Tässä luvussa vastaan tutkimusaineiston pohjalta seuraaviin tutkimuskysymyksiini:

1. Miten informaatioköyhyyden käsitettä on käytetty viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana nuoria koskevissa tiedonhankintatutkimuksissa?
2. Tukeutuuko edellä mainittujen tutkimusten teoriatausta Alfreda Chatmanin kehittämään teoriaan?

Tutkimusaineisto koostuu kymmenestä nuorten tiedonhankintaa käsittelevästä tutkimuksesta, joissa informaatioköyhyys on osa teoreettista viitekehystä. Aineistoa katsaukseen keräsin vuosien 2004 – 2024 väliseltä ajalta. Tutkimukseni kannalta relevantteja artikkeleita ei löytynyt yhtään vuosien 2004 – 2012 väliseltä ajalta. Vanhin tarkasteluun hyväksytty artikkeli on vuodelta 2013, ja tuorein vuodelta 2024. Artikkeleista seitsemän on julkaistu informaatiotutkimuksen alan lehdissä. Kahdeksassa tutkimuksessa oli käytetty laadullisia menetelmiä, ja ainoastaan kahdessa tutkimuksessa tutkimusmenetelmä oli määrällinen.

5.1 Nuoret kohderyhmänä informaatioköyhyyttä koskevissa tutkimuksissa

Katsaukseen päätyneissä tutkimuksissa oli mukana nuoria ensiäitejä (Buchanan & Jardine 2023; Ruthven & Buchanan & Jardine 2018), NEET-nuoria (Buchanan & Tuckerman 2016; Matli & Ngoepe 2022), kouluikäisiä lapsia ja nuoria (Breslin Davda & Buchanan 2024; Sabelli 2014; Yuan & Guo 2021), opiskelijoita (Kwasitsu & Chiu 2019; Terrile 2023), sekä äärimmäisiä kehon muokkaajia (Lingel & Boyd 2013). Tutkimuksiin osallistuneista nuorista ei voinut tehdä yleistyksiä, sillä tutkittavat eivät muodostaneet yhtenäistä joukkoa iän tai informaatioköyhyyteen rinnastetun puutteen perusteella.

Neljässä tutkimuksessa informaatioköyhyyttä on tutkittu ensisijassa tutkittavien ikään liittyvien rajoitteiden ja puutteiden näkökulmasta. Selvimmin tämä näkyy Breslin Davdan & Buchanan (2024) 6 – 8-vuotiaiden lasten informaatioköyhyyttä koskevassa tutkimuksessa. Sopiva ikäryhmä tutkimukseen valittiin tarkan harkinnan mukaan. Lasten kognitiiviset kyvyt ovat 6 – 8 vuoden iässä jo kehittyneet siten, että heidän informaatiokäyttäytymisessä ja henkisissä toiminnoissa on autonomisia piirteitä. (Breslin Davda & Buchanan 2024.) Tutkimuksessa selvitettiin lasten kokemaa informaatioköyhyyttä liittyen heidän tiedonhankintaan ja tiedonkäyttöön. Lapset ovat informaatioköyhyyden näkökulmasta

alitutkittu ryhmä, sillä lapsiin kohdistuvaa informaatioköyhyyden tutkimusta ei oltu juurikaan aikaisemmin tehty. Tutkimuksessa hyödynnettiin Chatmanin (1996) “pieneen maailmaan” kytkeytyvää informaatioköyhyyden teoriaa. Yuanin & Guon (2021) tutkimuksessa on mukana 12 – 17- vuotiaita yläkoulu- ja lukioikäisiä nuoria. Tutkimuksessa selvitettiin nuorten kokemaa digitaalista köyhyyttä. Digitaalinen köyhyys nähdään yhtenä informaatioköyhyyden muotona. Myös tässä tutkimuksessa tärkein tutkittavia määrittävä tekijä on ikä. Tutkimus on toteutettu hyödyntäen kvantitatiivisia menetelmiä. Tutkittavien nuorten joukko on kaikkein suurin katsaukseen seulotuista tutkimuksista. Lomakekyselyyn vastasi 470 nuorta, joista 400 vastausta voitiin sisällyttää analyysiin. Kyselylomakkeen laatimisessa hyödynnettiin laajalti eri teorioita, muun muassa Pritzin (2004), Chatmanin (1996) ja Yun (2006, 2010) esittämiä teoreettisia ajatuksia liittyen informaatioköyhyyteen.

Kahdessa tutkimuksessa tutkittiin nuorten ensiäitien kokemaa informaatioköyhyyttä. Buchanan & Jardine (2023) tutkivat heikossa asemassa olevien nuorten, alle 25-vuotiaiden ensiäitien informaatiokäyttäytymistä. Aineistonkeruu toteutettiin lomakekyselyn ja haastatteluiden avulla. Tutkimuksessa hyödynnettiin Chatmanin (1996) informaatioköyhyyden teoriaa sekä sosiaalisen pääoman teorioita. Erityisesti Chatmanin (1996) sisäpuolisen / ulkopuolisen (insider / outsider) identiteetin määritelmä on ollut hyödyllinen tutkimusasetelman rakentamisessa. Ruthven & Buchanan & Jardine (2018) tutkivat verkkokeskusteluissa esiintyviä äitiyteen liittyviä tiedontarpeita tunneanalyysin avulla. Verkkokeskustelijat tunnistettiin nuoriksi 14–21-vuotiaiksi ensiäideiksi. Chatmanin (1996) informaatioköyhyyden teoriasta hyödynnettiin erityisesti neljää (salassapito, petos, riskin otto, tilannerelevanssi) informaatioköyhyyttä kuvaavaa käyttäytymismallia. Molemmissa nuoriin ensiäiteihin kohdistuneissa tutkimuksissa äitiyteen liitettynä nuori ikä nähdään informaatioköyhyydelle altistavana tekijänä.

Neljässä tutkimuksessa informaatioköyhyyttä ei tutkittu ensisijaisesti tutkittavien nuoren iän vuoksi, vaan nuori ikä voidaan nähdä vasta toissijaisena kohderyhmän valintaa ohjaavana tekijänä. Buchanan & Tuckerman (2016), Matli & Ngoepe (2022) sekä Sabellin (2014) tutkimuksissa tutkittavat olivat haavoittuvassa asemassa olevia nuoria. Näiden kolmen tutkimuksen lähestymistavassa informaatioköyhyyttä tutkittiin heikon sosioekonomisen aseman määrittelemänä. Buchanan & Tuckerman (2016) tutkivat NEET-nuorten (Not in Education, Employment, or Training) informaatiokäyttäytymistä opiskelua tai työllistymistä edistävässä tukitoiminnassa. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 16–19-vuotiaat nuoret olivat sosioekonomisen asemansa vuoksi yhteiskunnan marginaalissa. Chatmanin (1996) pienen maailman “small world” jäsenyys sekä informaatioköyhyyden määritelmä, sisältäen neljä

informaatioköyhyyttä kuvaavaa piirrettä, (salassapito, petos, riskin otto, tilannerelevanssi) toimivat tutkimuksessa osana teoreettista viitekehystä yhdessä sosiaalisen pääoman teorioiden kanssa. Matli & Ngoepe (2022) tutkivat 15–24-vuotiaiden NEET-nuorten (Not in Education, Employment, or Training) digitaalista köyhyyttä. Heidän lähestymistapansa noudatti digitaalisen kahtiajaon (digital divide) tutkimusperinnettä. Teoreettisessa viitekehyksessään he hyödynsivät Britzin (2004) ja Sweetlandin (1993) informaatioköyhyyden teorioita. Tutkimusmenetelmänä he käyttivät puolistrukturoituja haastatteluja. Sabellin (2014) tutkimus on osa poikkitieteellistä tutkimushanketta, jossa tutkittiin haavoittuvassa asemassa olevien 12–17-vuotiaiden nuorten terveydenhuoltoon liittyvää tiedonkulkua ja viestintää. Tutkimuksessa hyödynnettiin mm. Chatmanin (1996) teoreettista jäsennystä informaatioköyhyydestä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin työpajoja, joissa tutkijat hyödynsivät aineistonkeruussa haastattelujen lisäksi osallistuvaa havainnointia. Terrile (2023) tutki yhteisön korkeakouluopiskelijoiden (community college students) informaatioköyhyyttä ei-akateemisen informaatiokäyttäytymisen kontekstissa. Tutkimukseen osallistuvat opiskelijat tulevat useista eri kansallisuuksista, ja useimmat heistä ovat ensimmäisen sukupolven korkeakouluopiskelijoita. Tutkittavien heikommat sosioekonomiset lähtökohdat muodostavat tutkimusasetelmassa lähtökohdan informaatioköyhyyden tutkimiselle. Tutkittavat ovat keskimäärin 22,5-vuotiaita, mutta tutkittavien ikää ei määritellä tutkimuksen kannalta keskeiseksi tekijäksi.

Kahdessa tutkimuksessa ikä tai sosioekonominen tausta eivät määritelleet tutkimuksen kohderyhmää, vaikka tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivatkin pääosin alle 29-vuotiaita. Kwasitsu & Chiu (2019) tutkivat opiskelijoiden mobiilitietokäyttäytymistä. Tutkimukseen osallistuvat opiskelijat olivat iältään 18–29-vuotiaita nuoria ja nuoria aikuisia. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu neljästä teoriasta, joista yksi on Chatmanin (1996) “pieneen maailmaan” kytkeytyvä informaatioköyhyyden teoria. Tutkimus liittyi kirjaston käynnistämään hankkeeseen, jonka yhtenä tarkoituksena oli selvittää, millainen rooli kirjastoilla on opiskelijoiden tiedonhankinnassa. Tutkimuksessa sovellettiin määrällisiä tiedonhankinta- ja analyysimenetelmiä. Tässä tutkimuksessa päähuomio oli kirjaston tarjoamien teknologisten palveluiden käytettävyydessä opiskelijoiden keskuudessa. Opiskelijoita ei ikänsä tai positionsa perusteella nähdä potentiaalisesti informaatioköyhinä. Lingel & Boyd (2013) tutkivat kehon muokkaajien informaatiokäyttäytymistä. Tutkimuksen kohdehenkilöiden ikäjakauma vaihteli 20 ja 41 ikävuoden välillä. Tutkittavista kuitenkin suurin osa (78%) oli alle 29-vuotiaita, joten harkinnan jälkeen päätin ottaa tutkimuksen mukaan analyysivaiheeseen. Kehon muokkaajilla (Extreme body modification) tutkimuksessa

tarkoitetaan henkilöitä, jotka muokkaavat kehoaan äärimmäisillä ja kivuliaillakin tavoilla. Tällaisia muokkaustoimenpiteitä voivat olla esimerkiksi kielen tai korvien halkaisu, sukuelinten radikaalit modifioinnit, ja raajojen tai elinten vapaaehtoinen amputointi. Tutkimuksessa hyödynnettiin Chatmanin (1996) informaatioköyhyyden teoriaa, etenkin sisäpuolisen / ulkopuolisen identiteetin vaikutusta informaatioköyhyyteen.

5.2 Informaatioköyhyys -käsitteen käyttö katsaukseen valituissa tutkimuksissa

Chatmanin (1996) informaatioköyhyyden määritelmää oli käytetty katsauksen kaikissa muissa tutkimuksissa paitsi NEET – nuorten digitaaliseen köyhyyteen liittyvässä tutkimuksessa Matli & Ngoepe (2022), jossa käytettiin Brizin (2004) sekä Sweetlandin (1993) informaatioköyhyyden määritelmiä. Matlin ja Ngoepen tutkimus edustaa digitaalisen kahtiajaon tutkimusperinnettä. Chatmanin pienen maailman ja informaatiokäyttämisen piirteitä (salassapito, petos, riskin otto, tilannerelevanssi) oli käytetty ja niitä oli havaittu toteutuvan alaikäisiin lapsiin (Breslin Davda & Buchanan 2024), NEET-nuoriin (Buchanan & Tuckerman 2016), opiskelijoihin (Kwasitsu & Chiu 2019) sekä kehon muokkaajiin (Lingel & Boyd 2013) liittyvissä tutkimuksissa.

6 POHDINTA

Tässä kandidaatin tutkielmassa tutkin sitä, miten informaatioköyhyys-käsitettä on käytetty nuorten tiedonhankintaa koskevissa tutkimuksissa, ja erityisesti Chatmanin (1996) teorioiden merkitystä viime aikaisille tutkimuksille. Katsauksen tutkimuksista 90 prosentissa hyödynnettiin Chatmanin teorioita osana tutkimusten teoreettisia viitekehyksiä. Nuoret kohderyhmänä eivät osoittautuneet yhtenäiseksi ryhmäksi. Osassa tutkimuksista nuori ikä nähtiin informaatioköyhyyttä aiheuttavana tekijänä, mutta useissa tutkimuksissa kohderyhmä oli valittu haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä.

Informaatioköyhyyttutkimuksen juuret ulottuvat 1960-luvulle. 1960-luvulta alkaessa tutkimusperinteessä näkyy vahva rinnastus informaatioköyhyyden jonkin muun puutteen kanssa. Tällaisia puutteita voivat olla esimerkiksi taloudellinen köyhyys, heikko sosioekonominen asema, vammaisuus tai ympäröivästä yhteiskunnasta poikkeava etninen tausta. Tällaisen puutteen nähdään asettavan yksilö tai yhteisö eriarvoiseen asemaan informaation saatavuuden kannalta. (Yu 2006.) Myös tähän katsaukseen valituissa tutkimuksissa lähestymistapa informaatioköyhyyteen oli lähes poikkeuksetta muodostettu ryhmää määrittelevän selkeän puutteen tai rajoitteen kautta. Useimmissa tutkimuksissa informaatioköyhyyden rinnastettavia puutteita oli useita. NEET- nuoret olivat tällaisesta heikossa asemassa olevasta ryhmästä hyvä esimerkki. NEET -nuorilla on useita puutteita ja heidän haavoittuvan tilanteensa ja taustansa takia heidän on oletettu olevan riskiryhmä informaatioköyhyyden esiintymiselle.

Haider & Bawden (2007) tutkivat informaatioköyhyyksäsitteen käyttöä kirjastotieteen alalla. He havaitsivat neljä pääasiallista lähestymistapaa informaatioköyhyydelle: Taloudellinen determinimismi (informaatioköyhyyden rinnastaminen taloudelliseen köyhyyteen), teknologinen determinimismi ja tietoyhteistukunta (teknologian saatavuuden puute rinnastettiin informaatioköyhyyteen), informaatioköyhyyden historiointi (kirjaston roolin korostaminen informaatioköyhyyttä torjuvana instituutiona) sekä kirjastoammattin moraaliset vastuut ja velvollisuudet (vastuu informaatioköyhyyden riskissä olevien ihmisten tiedonsaannin varmistamisesta). Näistä lähestymistavoista etenkin taloudellinen determinimismi korostui lähes kaikissa tämän katsauksen tutkimuksissa. Teknologiseen determinimismiin liittyvä näkökulma oli mukana kahdessa tutkimuksessa: Kwasitsu & Chiu (2019) tutkivat opiskelijoiden mobiilitietokäyttäytymistä ja Yuan & Guo (2021) tutkivat 12 – 17-vuotiaiden kiinalaisten nuorten digitaalista köyhyyttä.

Chatmanin teoria informaatioköyhyydestä ja siihen kytkeytyvistä ilmiöistä ovat peräisin 1990-luvulta ennen internetin laajempaa yleistymistä, joten teorioiden näin vahvaa hyödyntämistä tutkimuksissa voidaan pitää yllättävänä. Vaikka Chatmanin (1996) “pieneen maailmaan” kytkeytyvää informaatioköyhyyden teoriaa on kritisoitu sen yksipuolisesta kategorisoinnista (ks. Jaeger & Burnett 2010), vaikuttaa teoria olevan edelleen relevantti tiedonhankintatutkimuksissa.

Informaatioköyhyyttä lähestyttiin tämän katsauksen tutkimuksissa puutteen näkökulmasta. Informaatioköyhyys on kuitenkin hyvin laaja ilmiö, mikä koskettaa meistä lähes jokaista. Informaatioköyhiä “pieniä maailmoja” voidaan nähdä kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä. Verkossa liikkuu sekä tosiasioihin perustuvaa informaatiota, että disinformaatiota, joiden välistä rajaa voi olla hyvin vaikea tulkita luotettavasti. Lisäksi algoritmit ohjaavat yksilöiden saamaa informaatiotulvaa aikaisemman verkkokäyttäjytymisen perusteella, mikä voi yksipuolistaa yksilöiden ja yhteisöjen näkökulmia. Tätä voidaan pitää yhtenä polarisaatiokehityksen ajurina. Lisäksi viime vuosina alkanut laaja tekoälyn kehittyminen tuo omat haasteensa erilaisissa informaatioympäristöissä toimimiselle. Tällaisia tietoon painottuvia informaatioköyhyyttä aiheuttavia ilmiöitä olisi tarpeen tutkia jatkossa enemmän.

LÄHTEET

- Breslin Davda, F., & Buchanan, S. (2024). Exploring the early manifestation of information poverty in young children. *Journal of Librarianship and Information Science*, 56(1), 164-177.
- Britz, J. J. (2004). To know or not to know: A moral reflection on information poverty. *Journal of Information Science*, 30(3), 192-204.
- Buchanan, S., & Tuckerman, L. (2016). The information behaviours of disadvantaged and disengaged adolescents. *Journal of Documentation*, 72(3), 527-548.
- Buchanan, S., & Jardine, C. (2023). The information behaviours of disadvantaged young first-time mothers. *Journal of Documentation*, 79(2), 357-375.
- Chatman, Elfreda A. (1991) Life in a Small World: *Applicability of gratification theory to information-seeking behavior*
- Chatman, Elfreda A. (1996) The Impoverished Life-World of Outsiders; *Journal of the American Society for Information Science* 47 (3) 193-206, 1996
- Fink, Arlene (2020) Conducting Research Literature Reviews, From the Internet to Paper (*Fifth edition*)
- Haasio, A. & Harviainen, J.T. & Savolainen, R. (2019) *Johdatus tiedonhankintatutkimukseen. Avain*
- Haider, J., & Bawden, D. (2007). Conceptions of “information poverty” in LIS: a discourse analysis. *Journal of Documentation*, 63(4), 534-557.
- Jaeger, P.T. & Burnett, G. (2010). Information Worlds. Social context, technology, and information behavior in the Information age of the internet. *New York, London: Routledge*.
- Kitchenham, B. (2004). Procedures for Performing Systematic Reviews. *Keele, UK, Keele Univ.* 33.
- Kwasitsu, L., & Chiu, A. M. (2019). Mobile information behavior of Warner Pacific University students. *Library & Information Science Research*, 41(2), 139-150.

- Lingel, J., & Boyd, D. (2013). "Keep it secret, keep it safe": Information poverty, information norms, and stigma. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(5), 981-991.
- Matli, W., & Ngoepe, M. (2022). Extending information poverty theory to better understand the digital access and inequalities among young people who are not in education, employment or training in South Africa. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 12(3), 419-436.
- Nuorisolaki 21.12.2016/1285. Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- Ruthven, I., Buchanan, S., & Jardine, C. (2018). Isolated, overwhelmed, and worried: Young first-time mothers asking for information and support online. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 69(9), 1073-1083.
- Sabelli, M. (2014). Health care information for youth in vulnerability contexts: designing a website with an interdisciplinary and participatory approach. *Information Research* 19(4)
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Vaasan yliopiston julkaisuja*
- Salminen, A. (2023). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Vaasan yliopiston julkaisuja*
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 104, 333-339.
- Terrile, V. C. (2023). Finding the answers: Community college students' non-Academic information behaviors. *Community College Journal of Research and Practice*, 47(3), 165-182.
- United Nations (2024). Tietoa nuoruuden kansainvälisestä määritelmästä. Haettu 11.5.2024 osoitteesta <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>
- Yuan, J., & Guo, L. (2021). Investigation and analysis of digital poverty among adolescents in China. *Journal of Documentation*, 77(6), 1265-1285.
- Yu, Liangzhi (2006) Understanding information inequality: Making sense of the literature of the information and digital divides; *Journal of Librarianship and Information science* 38 (4)

Yu, L. (2010). How poor informationally are the information poor? Evidence from an empirical study of daily and regular information practices of individuals. *Journal of documentation*, 66(6), 906-933.